

ВОЛКОГОН

Віталій Васильович,
член-кореспондент УААН,
професор, директор Ін-ту
с.-г. мікробіології УААН
(м. Чернігів)

БАРАНКОВА

Надія Олегівна,
аспірантка ДНСГБ УААН
(м. Київ)

ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКАДЕМІКА УАСГН М. В. РЕВО ДЛЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

У статті показано роль академіка УАСГН М.В. Рево у розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки та освіти.

В статтє показана роль академіка УАСХН М.В. Рево в розвитку отечественной селськохозяйственной науки и образования.

In the article is shown the value of activity of academic of UAAS M.V. Revo for development of agricultural science and education of Ukraine.

Академік Української академії сільськогосподарських наук (далі УАСГН) Михайло Васильович Рево (1889–1962) по праву вважається видатним мікробіологом ХХ ст. Він відомий як автор більш ніж 100 наукових праць із найактуальніших проблем загальної, сільськогосподарської, медичної і ветеринарної мікробіології, вірусології та імунології, які відзначаються фундаментальністю і практичною значущістю. Класичні роботи вченого з вивчення інфекційних хвороб людини і тварин увійшли до фонду світової та вітчизняної мікробіологічної науки. Проте досі не було зроблено спроб оцінити діяльність вченого як діяча-аграрія.

Мета даної роботи – за допомогою архівних документів та літератури з'ясувати значення діяльності академіка УАСГН М.В. Рево для розвитку

вітчизняної сільськогосподарської науки, освіти.

Серед різноманітного та багаточисельного доробку вченого вирізняється монографія з ґрунтової мікробіології «Азотобактер в каштанових почвах пригородов г. Херсона». Унікальність її полягає не лише в тому, що її було видано друком у важкий 1933 рік, але й в тому, що М. В. Рево проводив підготовку рукопису, відбуваючи покарання за сфабрикований політичний злочин («участь у контрреволюційній організації ветеринарних лікарів-бактеріологів») у Херсонській виправній трудовій сільськогосподарській колонії ім. В.В.Полякова Наркомзему УСРР [1; 2, арк. 2].

Дана робота була написана під впливом ідей його видатного вчителя В.Л. Омелянського – вітчизняного вченого, який працював у галузі загальної, технічної та сільськогосподарської мікробіології, автора багатьох методів дослідження ґрунтових мікроорганізмів і першовідкривача анаеробних збудників розкладання клітковини. Для науки книга М.В. Рево представляє цінність у тому плані, що автор описав екологічні властивості ґрунтового мікроорганізму азотобактера при дослідженні каштанових ґрунтів. Важливо зазначити, що азотобактер є одним із найбільш цікавих ґрунтових мікроорганізмів. Крім того, що ця бактерія є активним несимбіотичним азотофіксатором, вона може бути чутливим індикатором на вміст у середовищі (зокрема, в ґрунті) токсичних речовин. Вивчаючи екологію азотобактера, можна опосередковано судити про стан агроценозів [2; 3].

Тож можна зробити висновок, що наукова робота М. В. Рево стала ще однією цеглиною у фундаменті вітчизняної науки про ґрунти.

Варто відзначити і його роль у розвитку вітчизняної вищої освіти сільськогосподарського профілю. У 1950 та 1954 роках М. В. Рево, за пропозицією Головного управління сільськогосподарських вузів Міністерства вищої освіти СРСР узяв безпосередню участь у розробці Програми з курсу ветеринарної мікробіології для ветеринарних вищих навчальних закладів і факультетів, за якими навчалися студенти сільськогосподарського профілю всього Союзу [4, арк. 19; 5, арк. 18–19; 6].

Як досвідчений педагог, вчений бачив вади сучасної йому системи освіти, а, отже, і програми викладання, розумів потреби студентів та добре орієнтувався в досягненнях вітчизняної ветеринарної науки і закордонної. М.В. Рево вважав, що деякі дискусійні питання сільськогосподарської та ветеринарної мікробіології у Програмі як за 1950 рік, так і за 1954 рік недостатньо висвітлені і зовсім відірвані від реалій виробництва. Тому, на його думку, необхідно було більш детально вивчати питання мікробіології, які пов'язані з сільськогосподарським виробництвом: мікробіології молока і продуктів його переробки, мікробіології кормів та гною, мікробіологічних принципів силосування та дріжджування кормів, акцентуючи на тваринництві, нормальну мікрофлору тіла сільськогосподарських тварин тощо. Однак недосконалість Програми він виправдовував тим, що навіть на середину 1950-х років не достатньо вивченим було питання про роль мікробів у процесі перетворення речовин у природі, а також колообіг вуглецю, азоту, сірки, фосфору тощо [4, арк. 14–16].

Високу оцінку з боку вчених-мікробіологів здобули розроблені М.В. Рево навчальні програми, курси лекцій із мікробіології. Наприклад, схвальні відгуки колег дістав курс «Спеціальної мікробіології» (для студентів зоотехнічного факультету Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту) на 1926/1927 навчальний рік, який складався з 3-х відділів: «інфекція та імунітет», «молочарська мікробіологія» та «мікробіологія ґрунту». У 1927 році Державний науково-методичний комітет при Наркоматі освіти УСРР (м. Харків) відзначив, що курс мікробіології, розроблений і представлений ученим, складений «цілком доцільно і пристосовано до вищих навчальних ветеринарних та зоотехнічних ВУЗ'ів» [7, арк. 1–3].

Працюючи в Київському ветеринарно-зоотехнічному інституті, М. В. Рево в 1927–1928 роках підготував два підручники для студентів: «Короткий курс загальної мікробіології з елементами сільськогосподарської мікробіології» (для зоотехнічного факультету) та «Інфекція та імунітет» (для ветеринарного), які були надруковані обмеженим тиражем в інститутській

типографії. Уже в 1929 році виходить друком перший узагальнюючий підручник ученого «Основи мікробіології» – про імунітет, стійкість організмів, а також мікробіологічну техніку й технологію попередження інфекційних хвороб – праця, яка відразу була помічена закордонними вченими. У 1931 році побачив світ ще один його підручник – «Курс спеціальної мікробіології». Того ж року М.В. Рево підготував і рукопис підручника «Курс микробиологии молока и его продуктов». У 1935 році для студентів Вінницького медичного інституту в типографії закладу вчений-педагог видав підручник «Краткий курс учения об инфекции и иммунитете». На жаль, користуватися підручником мали змогу лише студенти медичного інституту [8; 9].

Важливою узагальнюючою працею М. В. Рево стала монографія «Віруси та вірусні хвороби сільськогосподарських тварин», яка вийшла друком у 1956 році та здобула високу оцінку радянських учених. У 1958 році вийшов друком ще один підручник ученого у співавторстві з М.Д. Жуковою «Ветеринарная микробиология». Дана робота була підготовлена за дорученням Міністерства вищої освіти СРСР для студентів ветеринарних інститутів і факультетів. У 1960 році для студентів-заочників та студентів ветеринарних вузів і факультетів М.В. Рево підготував проспект підручника (російською та українською мовами) «Курс ветеринарной микробиологии». Підручник мав складатися з наступних частин: загальна мікробіологія з елементами сільськогосподарської, вчення про інфекцію та імунітет, бактеріологія, мікологія, загальна і спеціальна мікробіологія, вчення про рикетсії. «Курс» здобув позитивні відгуки від колег ученого і ряду дослідників, серед яких був В.І. Ротов. На жаль, Державне видавництво сільськогосподарської літератури УРСР відмовилося від видання підручника М.В. Рево. Ученому належить низка лекцій з питань ветеринарної мікробіології та імунології, які він склав у різні роки [7, арк. 36; 10; 11, арк. 3–4; 12–27].

М. В. Рево вперше на території СРСР та УРСР дослідив захворювання під назвою лімфоцитарний хориоменінгіт [28, с. 30; 29; 30]; виділив з *B. anthracis* третю, нуклепротейдну, фракцію [31, с. 61]; довів поширеність на

території України 10 штамів вірусу ящуру (9 було віднесено до типу О (французького), а 10-й – подібний до німецького) [10, с. 100; 28, с. 29; 32, Арк. 14; 33, с. 51 – 53]; здійснив першу вдалу спробу культивування ящурного вірусу у тканинах тварин (метод експлантації) [34]; виготовив та перевіряв на імуногенні властивості сироватку реконвалесцентів проти ящуру [35, с. 16]; разом з О.О. Кронтовським у 1927 році провів унікальний експеримент із вивчення реакції ізогемаглютинації в однойцевих та двояйцевих близнюків, за результатами якого встановив, що однойцеві близнюки завжди мають однакову групу крові, а двояйцеві близнюки можуть мати як однакові номери сироваток, так і різні [36, арк. 1–4]; спільно з Г.М. Гуревичем, дослідили вплив крововиливів на розвиток інфекції при пораненнях [37, арк. 1–7; 38, арк. 1–13]; довів існування раннього «феномену Шварцмана» [39].

Для розвитку аграрної науки в радянський період велике значення мало проведення Всесоюзних сільськогосподарських виставок, на яких науковці з різних куточків СРСР мали можливість обмінюватися науковим досвідом. Така традиція розпочалася в 1939 році, а місце їхнього проведення було переважно в Москві. Тут представлялися досягнення різних галузей аграрної науки, зокрема, основні розробки галузевих науково-дослідних інститутів Союзу. На виставці, наприклад, у павільйоні «Ветеринарія» демонструвалися наукові роботи кращих ветеринарних інститутів: Московського, Казанського та Харківського. Велика група вчених-педагогів за досягнення в різних галузях сільськогосподарської науки та підготовку кваліфікованих кадрів нагороджувалися дипломами, великими і малими золотими та срібними медалями учасників виставки. Відповідно плідна науково-педагогічна діяльність професора М.В. Рево як учасника Всесоюзних аграрних виставок у різні роки (1940, 1941, 1957, 1958 рр.) була відзначена дипломами та кількома пам'ятними медалями [40; 41].

Учені-мікробіологи, сучасники М. В. Рево, високо цінували його наукові здобутки і вважали, що він заслуговував на найвищу відзнаку – обрання академіком Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І. Леніна

(далі ВАСГНІЛ). У 1947 році від Харківського ветеринарного інституту та Казанського державного зооветеринарного інституту ім. М.Е. Баумана на ім'я академіка ВАСГНІЛ К.І. Скрябіна надійшли листи з проханням висунути та підтримати кандидатуру професора М.В. Рево у члени-кореспонденти Ветеринарної секції на осінньому пленумі зазначеного року [32].

Для обґрунтування такого прохання, зокрема, дирекція Харківського інституту надала наступну характеристику вченого, де зазначалося, що під час роботи в багатьох науково-дослідних установах у різних містах СРСР (Казань, Тбілісі, Улан-Уде, Алма-Ата, Уфа та інших) під керівництвом науковця підготовлено велику кількість докторських та кандидатських дисертацій. М. В. Рево користувався значною популярністю серед студентів і молодих науковців: був вчителем, натхненником їхньої наукової роботи, а його ім'я відомо широкому колу ветеринарних та зоотехнічних працівників СРСР [32, арк. 1–2].

Академік К.І. Скрябін знав М.В. Рево особисто з часів перебування в евакуації у м. Казані і був у захопленні від нього, який, «будучи його послідовником, все ж пішов своїм шляхом».

Колеги М.В. Рево не сумнівалися в його заслугах, однак імовірно, що саме через судимість, кандидатуру вченого навіть не було представлено на осінній сесії ВАСГНІЛ 1947 року, де проходили вибори академіків та членів-кореспондентів [42; 43].

У 1956 році відновила роботу Українська академія сільськогосподарських наук. Функціонування нового республіканського координаційного наукового центру було неможливим без Статуту. До розробки цього документу та обговорення основних напрямів роботи установи в різних галузях сільськогосподарської науки в 1957 році було залучено ряд провідних вчених УРСР. Серед них був і заслужений діяч науки УРСР, професор М.В. Рево, який брав активну участь разом з іншими науковцями у розгляді проекту Статуту УАСГН шляхом листування з Президентом Академії П.А. Власюком [44].

Зауваження М. В. Рево стосувалися в основному взаємовідносин Академії та її Президії з галузевими науково-дослідними і освітніми установами, а також матеріального забезпечення останніх. Учений писав з цього приводу: «Деякі вищі учбові заклади мають немало досвідчених вчених – професорів – докторів та кандидатів – доцентів та асистентів, що при відповідних умовах мали б можливості широко розгорнути наукову роботу, але ці учбові інститути мають зовсім незадовільне постачання [...]. З огляду на такий стан ці інститути та вчені не можуть бути використаними для експериментальної наукової роботи Республіки. Деякі з них займаються складанням популярних книжок та брошур, менша частина пише підручники та монографії [...] останні іноді і декваліфікуються. Таке становище треба вважати шкідливим для держави; [...] для чого на нашу думку потрібно:

1) Значно покращити постачання апаратурою та експериментальними тваринами;

2) Дати можливість педагогічному складу учбових інститутів так чи інакше кооперуватися в експериментальній роботі з вченими науково-дослідних інститутів, використовуючи при цьому апаратуру, бібліотеки та інші допоміжні установи цих інститутів» [44, арк. 4].

У Статуті, на думку М.В. Рево, слід було також вказати на необхідність здійснити на факультетах учбової частини Академії, в інших учбових або науково-дослідних інститутах, що підлягають УАСГН, підготовку та перепідготовку кадрів вищої кваліфікації з різних галузей сільського господарства: «Крім того, – писав він, – бажано (треба б було) подумати й про організацію особливого центру в складі УАСГН – інституту вдосконалення робітників сільського господарства, що міг би в плановому порядку та за спеціальною програмою проводити систематичну докваліфікацію спеціалістів різних галузей» [44, арк. 4]. Зауваження М. В. Рево були враховані, що видно зі Статуту (розділ I пунктах е, є) [45, с. 93].

Після організації УАСГН учений, як співробітник Українського науково-дослідного інституту експериментальної ветеринарії, щорічно

доповідав Відділенню тваринництва про стан виконання науково-дослідних робіт переважно з ветеринарної медицини [46].

Отже, професора М.В. Рево по праву можна вважати учасником організаційного процесу створення науково-координаційного центру в галузі сільського господарства в Україні.

За пунктом 14 Статуту УАСГН дійсними членами-академіками могли бути обрані видатні вчені, які збагатили сільськогосподарську науку працями високого наукового і практичного значення, своєю діяльністю активно сприяли виконанню завдань, поставлених партією і урядом, з розвитку виробництва. Роботи М. В. Рево відповідали вимогам, зазначеним вище, тому закономірно, що 22 липня 1959 року його обрано академіком УАСГН [45; 47–52].

Проте при аналізі архівних документів виринають цікаві факти стосовно подання та обрання вченого академіком. Так, спочатку його кандидатуру за погодженням із міністром сільського господарства УРСР М.С. Співаком та Президентом УАСГН П.А. Власюком від Відділення тваринництва було висунуто в почесні члени-академіки [53, арк. 12–13].

Різниці між дійсним (пункт 14) та почесним академіком (пункт 13) УАСГН, якщо уважно читати Статут, здавалося б не було: процедура обрання була однаковою, вони мали однакові права та обов'язки. Однак все ж таки дійсних академіків обирали за видатні заслуги, що демонструвало певну значимість учених для науки, а обрання почесним академіком мало формальний характер [45].

Висунення професора М.В. Рево в почесні академіки мало своє підґрунтя. Річ у тім, що кожна кандидатура в академіки мала бути погоджена з вищими органами влади УРСР. У цьому випадку минуле (судимість за т. зв. політичний злочин) стало реальною перешкодою для обрання М. В. Рево академіком. Тому за порадою товаришів учений подав документи на обрання почесним академіком, а після погодження його кандидатури «на горі» по Відділенню тваринництва УАСГН його було висунуто на обрання дійсним членом Академії.

У червні 1959 року в документах та на шпальтах газет відзначалося, що кандидатуру професора М.В. Рево було висунуто в дійсні академіки УАСГН по Відділенню тваринництва. Його підтримали вчені ради Українського науково-дослідного інституту експериментальної ветеринарії, Харківського ветеринарно-зоотехнічного інституту, Білоцерківського сільськогосподарського інституту, Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту, Українського науково-дослідного інституту тваринництва степових регіонів ім. М.Ф. Іванова «Асканія-Нова», Литовської ветеринарної академії, Казанського ветеринарного інституту, Узбецького сільськогосподарського інституту ім. В.В. Куйбишева, Алма-Атинського, Семипалатинського зооветеринарного інститутів, Вітебського ветеринарного інституту, Рада Міністрів Бурятської АРСР, військово-ветеринарний відділ Міністерства оборони СРСР та курси удосконалення офіцерів ветеринарної служби Московської ветеринарної академії та інших науково-дослідних та вищих навчальних установ СРСР [48, арк. 16–22; 48, арк. 39; 48, арк. 63–66; 48, арк. 172; 54].

Особливо слід відзначити клопотання, яке надійшло на ім'я Президента УАСГН академіка П.А. Власюка від начальника військово-ветеринарного відділу Міністерства оборони СРСР генерал-лейтенанта О.М. Пеніонжко та начальника Академічних курсів удосконалення офіцерів ветеринарної служби та науково-навчальної лабораторії курсів генерал-майора А.М. Лактіонова. У клопотаннях, зокрема, перераховувалися всі наукові здобутки професора М.В. Рево і зазначалося, що він був один із найерудованіших спеціалістів Радянського Союзу в галузі ветеринарної мікробіології та вірусології [52; 53, арк. 66; 55].

Одним із найбільших внесків академіка М.В. Рево в розбудову науково-дослідної мережі УАСГН була організація Відділу сільськогосподарської мікробіології, вірусології та імунології, який згодом було реорганізовано в Український науково-дослідний інститут сільськогосподарської мікробіології (нині Інститут сільськогосподарської мікробіології УААН). Відомо, що

М. В. Рево в 1960 році запропонував проект створення комплексного науково-дослідного інституту, «який охоплював би всі сторони сільськогосподарської мікробіологічної науки». Однак у процесі організації замість Інституту наказом Міністерства сільського господарства УРСР № 1037 від 22 листопада 1960 року було організовано лише Відділ сільськогосподарської мікробіології, вірусології та імунології в складі Українського науково-дослідного інституту землеробства УАСГН на правах філіалу [2, арк. 6; 56–61].

Академік УАСГН М.В. Рево, як і передбачалося раніше, мав здійснювати науково-методичне керівництво роботами лабораторій Відділу з одночасним затвердженням на посаді завідувача лабораторії вірусології тварин (1960 – 1962 рр.). У квітні 1961 року при Відділі було відкрито стаціонарну аспірантуру, куди за конкурсом було зараховано 6 осіб. Керівником аспірантури було також призначено М. В. Рево [61, арк. 15; 62–65].

Відтак ученого по праву можна вважати одним з організаторів науково-дослідної мережі УАСГН.

Проаналізувавши зміст архівних документів та джерел літератури, можна констатувати факт ефективної і плідної діяльності академіка УАСГН М.В. Рево як організатора сільськогосподарської науки та освіти України.

Список використаної літератури

1. *Следственное* дело № 137077. – Центральний державний архів громадських об'єднань (далі ЦДАГО). – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 51916. – Т. 2. – Арк. 165.
2. *Автобиография*, список научных трудов М.В. Рево, список лиц, написавших под руководством М.В. Рево диссертации на соискание ученой степени. – Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО). – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 1. – 9 арк.
3. *Вступительная* лекция по микробиологии для студентов IV семестра Харьковского ветеринарного института. – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 105. – Арк. 13.
4. *Программа* по ветеринарной микробиологии для ветеринарных вузов и факультетов и замечания к ней профессора М.В. Рево (1954 г.). – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 88. – 19 арк.
5. *Программа* по ветеринарной микробиологии для ветеринарных вузов и факультетов и предложения профессора М.В. Рево по переизданию «Программы» (1950 г.). – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 87. – 19 арк.
6. *Программа* по ветеринарной микробиологии для ветеринарных вузов и

факультетов. – М. : Изд-во МСХ СССР, 1950. – 30 с.

7. *Программа* учебника «Курс специальной микробиологии» (автограф). Отзывы о необходимости издания, договор с издательством. – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 13. – 7 арк.

8. *Професор* II-ої гр. Рево М.В. КВЗІ. – Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. Р. – 166. – Оп. 12. – Спр. 6412. – Арк. 10.

9. *Курс* специальной микробиологии : (підруч. для студ. мед. та вет. вишів). – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 14. – 425 арк.

10. *Рево М. В.* Вирусы и вирусные заболевания сельскохозяйственных животных / Рево Михайло Васильович. – К. : Госсельхозиздат УССР, 1956. – 496 с.

11. *Материалы* по выдвижению М. В. Рево в действительные члены Академии сельскохозяйственных наук УССР (протоколы, рекомендации, копия диплома академика). – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 4. – 13 арк.

12. *Рево М. В.* Ветеринарная микробиология [Для ветеринарных институтов и факультетов] / М. В. Рево, М. Д. Жукова. – М. : Сельхозгиз, 1958. – 456 с.

13. *Проспект* книги М. В. Рево «Курс ветеринарной микробиологии». Рецензия на проспект и переписка о возможности издания этой книги. – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 56. – Арк. 35–37.

14. *Клиника*, патогенез, патологическая анатомия, методы специфической диагностики и терапии бруцеллеза человека (лекции для врачей). – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 46. – 10 арк.

15. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Вирус энцефаломиелита лошадей». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 89. – 14 арк.

16. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Возбудитель листереллеза». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 90. – 3 арк.

17. *Конспект* лекций для студентов Харьковского ветеринарного института «Местный иммунитет». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 91. – 5 Арк.

18. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Общее учение об инфекционных процессах». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 92. – 8 арк.

19. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Учение о бактериофагии». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 93. – 14 арк.

20. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Группа микробов перипневмонии крупного рогатого скота и агаллаксии крупного рогатого скота». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 94. – 3 арк.

21. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Возбудитель инфлюэнции свиней». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 95. – 4 арк.

22. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Возбудитель бешенства». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 96. – 4 арк.

23. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института «Возбудитель чумы свиньи». – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 97. – 8 арк.

24. *Лекция* для студентов Харьковского ветеринарного института

«Возбудитель чумы крупного рогатого скота». – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 98. – 6 арк.

25. *Конспект лекций для студентов Харьковского ветеринарного института «Возбудитель инфекционной анемии лошадей».* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 99. – 7 арк.

26. *Лекция для студентов Харьковского ветеринарного института «Общее учение об инфекционных процессах».* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 106. – 14 арк.

27. *Конспект лекций для студентов Харьковского ветеринарного института «Возбудитель бруцеллезной инфекции».* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 107. – Арк. 1–12.

28. *Апатенко В. М. Двічі доктор наук М. В. Рево // Апатенко В. М. Школа ветеринарних інфекціоністів – харківський пріоритет.* – Х. : ХЗВІ, 2000. – С. 27–32.

29. *Докладная записка Наркомату Здравоохранения Татарской АССР «Об организации научно-исследовательской работы по изучению нового инфекционного заболевания центральной нервной системы».* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 60. – 3 арк.

30. *Рево М. В. Лимфоцитарный менингит / М. В. Рево // Сов. медицина.* – 1945. – № 4-5. – С. 21–23.

31. *Рево М. В. Материалы по изучению агрессивной функции антигенных фракций *Bac. anthracis* / М. В. Рево // Ученые записки Казанского зооветеринарного института.* – Казань, 1939. – Т. 51. – С. 3–8.

32. *Обзор научных работ М. В. Рево и письма о выдвижении его в члены-корреспонденты ВАСХНИЛ.* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 57. – Арк. 1–16.

33. *Скоморохов А. Л. Ящур / А. Л. Скоморохов.* – М. ; Л. : Госиздатсельхозлит, 1952. – 239 с.

34. *Рево М. В. Опыт экспериментального изучения ящура : (доклад) / М. В. Рево // Труды второго съезда научных и практических ветработников Украины (25 – 29 мая 1927 г.).* – Х., 1927. – С. 97–110.

35. *Рево М. В. Дальнейшие опыты экспериментального изучения вируса ящура / М. В. Рево // Вет. діло.* – 1928. – № 7. – С. 16–23.

36. *Изогеммагглютинация у однойцовых и двухйцовых близнецов.* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 1 – 4.

37. *L'influence des epanchements sanguins sur l'evolution de l'infection des plaies (Etude experimentale) / par G.M. Gurewitch et Rewo // Revue de chirurgie,* – Paris, 1936. – № 8. – P. 555–566. – (Отд. отт.). – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 150. – Арк. 1–7.

38. *Влияние кровоизлияния на развитие раневой инфекции : (докл. об эксперим. исследовании в соавторстве с Г. М. Гуревич).* – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 15. – Арк. 1–13.

39. *Рево М. В. О раннем «феномене Шварцмана» / М. В. Рево // Ученые записки Казанского зооветеринарного института.* – Казань, 1938. – Т. 49. – С. 123–131.

40. *Никитин И. Н.* История ветеринарии / И. Н. Никитин, В. И. Калугин. – М. : ВО «Агропромиздат», 1988. – С. 139.
41. *Удостоверение* о награждении М. В. Рево медалями и почетными грамотами. – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 2–8.
42. *Характеристики* и отзывы о работе М.В. Рево. – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 2.
43. *Мазур Л.* Наші славні земляки. Самовідданість / Л. Мазур // Деснянська правда. – 1989. – 12 верес. – С. 3.
44. *Переписка* с Президентом Академии сельскохозяйственных наук УССР академиком П. А. Власюком о рассмотрении М. В. Рево Устава Академии. – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 62. – Арк. 1–4.
45. *Статут* Української академії аграрних наук // Вісн. с.-г. науки. – 1958. – № 1. – С. 92–95.
46. *Краткая монография* и акт о научной деятельности УНИИЭВ за 1957 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 1990. – Арк. 6.
47. *Вибори* нових академіків і членів кореспондентів Української академії сільськогосподарських наук // Вісн. с.-г. науки. – 1959. – № 8. – С. 52.
48. *Материалы* (протоколы, стенограммы, справки, списки) о выдвижении кандидатов в действительные члены и члены-корреспонденты УАСХН, июль 1959 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 3688. – Арк. 1–241.
49. *Протокол* заседания экспертной комиссии по выборам действительных членов-академиков и членов-корреспондентов УАСХН. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 3687. – Арк. 2.
50. *Протокол* заседания экспертной комиссии по выборам действительных членов-академиков и членов-корреспондентов УАСХН. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 3687. – Арк. 12.
51. *Протокол* заседания экспертной комиссии по выборам действительных членов-академиков и членов-корреспондентов УАСХН. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 3687. – Арк. 75.
52. *Материалы* по выдвижению М. В. Рево в действительные члены Академии сельскохозяйственных наук УССР (протоколы, рекомендации, копия диплома академика). – ДАЧО. – Ф. Р–4715. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 12–13.
53. *Материалы* (инструкции, справки, списки) о кандидатах в действительные члены и члены-корреспонденты УАСХН. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 3689. – Арк. 1–128.
54. *Від* Української академії сільськогосподарських наук відповідно до Статуту повідомлення про кандидатів в члени академіків // Рад. Україна. – 1959. – № 133 (10 черв.). – С. 3.
55. *Стенограмма* сессии Общего собрания и собрания отделения УАСХН 21 – 22 июля 1959 г., т. 2. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 42. – Арк. 264.
56. *Материалы* (докладные записки, справки) к протоколам № 22–27 заседания Президиума УАСХН за 1960 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р–4861. – Оп. 1. – Спр. 351. – Арк. 161–164.
57. *Материалы* по организации Украинского научно-исследовательского

института сельскохозяйственной микробиологии, вирусологии и иммунологии.
– ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 2300. – 4 арк.

58. *Переписка* с Украинским научно-исследовательским институтом экспериментальной ветеринарии и другими о научно-исследовательской работе по ветеринарии за 1959 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 2138. – Арк. 114–121.

59. *Приказы* по МСХ УССР за 1960 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 54. – Арк. 487.

60. *Протоколы* заседания и планы работы Бюро отделения животноводства УАСХН за 1959 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 2129. – Арк. 8–10.

61. *Дипломы* : об окончании Варшавского ветеринарного института, медицинского факультета Харьковского университета, присуждение ученой степени доктора медицинских наук и доктора ветеринарных наук, присвоение звания заслуженного деятеля науки УССР. – ДАЧО. – Ф. Р-4715. – Оп. 1. – Спр. 2. – 20 арк.

62. *Савченко П. Е.* Институту сельскохозяйственной микробиологии УААН – 30 лет / П. Е. Савченко, В. С. Сиверс, А. Н. Говорунов // Бюлл. Ин-та с.-х. микробиологии УААН. – 1998. – № 3. – С. 4–15.

63. *Протокол № 25* засідання Президії УАСГН від 15.I.1960 р. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 341. – Арк. 17.

64. *Протоколы* научно-исследовательских институтов по приему в аспирантуру за 1961 г. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 3717. – Арк. 10–11.

65. *Приказы №№ 1-200* по УАСХН УССР за 1961 г., т. 1. – ЦДАВО України. – Ф. Р-4861. – Оп. 1. – Спр. 76. – Арк. 100.